

O nouă agendă pentru știința economică

Ion Bucur

Profesor universitar doctor
Universitatea București

Abstract. *The necessity to identify a new agenda for economic science results from the specific feature of this discipline and the insufficiencies of traditional approaches generated by the limits of the classic economic theories, from the necessary reevaluations in the national circumstances context and world modified ones. Starting from this findings we proposed ourselves to reevaluate the opportunity of a new paradigm in economy which could permit possible achieving of a new sintetizing modern vision. One of the research challenges in the economic science field is reconstruction of the relation between state and economy, enlightening a new theory on the economic role of the state, renovating the macroeconomic theories and rethinking the objectives and action instruments specific to economic polices. To this goal we analyzed the main evolutions in economic, and political plan and their influences of the power and intervention forms of the state.*

On the bases of studies and works assigned to this issue, we made critical analyzes of the main opinions referring to the dimensions and implications of the „New Economy” and to the possibility the developed countries to cross a stage or a phase in the evolution of capitalism.

The last part of this study is dedicated to the debate on convergence possibility of the national political and economic systems toward an unic liberal model.

Key words: the reconstruction theory; new economy; convergence; state role; unic model.

Oportunitatea demersului de a identifica o nouă agendă pentru știința economică rezidă în manifestarea unei crize profunde, globale, ce cuprinde inclusiv economia în tendința de abordare fragmentară, reduționistă practică de economiști, precum și în abundența de mituri, paradoxuri și sofisme economice.

Deși dezvoltările teoretice recente pun în evidență, cu pregnanță, semnele evoluției și maturității științei economice ca disciplină academică, nu trebuie omisă vocația sa pragmatică evidențiată prin aceea că analiza economică nu a constituit niciodată produsul unei curiozități intelectuale detașate, ci al unei nevoi presante de a reconstitui lumea.

Noile realități cu care se confruntă economia, complexitatea crescândă a relațiilor economice naționale și internaționale, multiplicarea problemelor care transcend granițele disciplinelor consacrate și a celor generatoare de incertitudini amplifică dificultatea administrării economiei cu ajutorul unor teorii și modele vechi și reclamă o schimbare radicală a modului de abordare a economiei.

Identificarea unor noi direcții de cercetare și a unor noi orizonturi în abordarea unor domenii specifice, în special

ale macroeconomiei și economiei politice internaționale, trebuie să pornească de la profunde mutații și evoluții complexe ce caracterizează realitatea economică, de la multiplicarea evenimentelor cu repercusiuni politice și economice, precum și de la dezechilibrele și asimetriile ce caracterizează lumea actuală.

Retrospectivă și prospectivă

Ultimele decenii au pus în evidență extinderea sferei controverselor în domeniul științei economice. Vechilor dileme privind existența economiei ca știință, normativitatea și obiectivitatea analizei economice, mariajul economiei cu politica ș.a., li se adaugă altele noi. De asemenea, tot mai prezente sunt acuzele referitoare la perpetuarea unor principii de școlastică economică, a unor sofisme economice, la utilizarea excesivă a metodelor cantitative în detrimentul analizei și lipsa unei abordări sistematice a problemelor economice. Riscul unei abordări monodisciplinare și a unei interpretări uneori simpliste din partea economiștilor este sugestiv redat de F. A. Hayek: „nimeni nu poate fi un mare economist dacă este numai economist

– și chiar sunt tentat să adaug că economistul care este numai economist este foarte probabil să devină o pacoste, dacă nu cumva un pericol cert” (citată după Robert E. Goodin, Hans-Dieter Klingemann, 2005).

Interpretarea diferită a mutațiilor petrecute în plan economic și politic și a consecințelor lor perverse, precum și identificarea de soluții diverse pentru situații similare se află în strânsă legătură cu gradul de detașare a economistului de criteriile politice și ideologice. Aceste poziții contradictorii evidențiază că performanțele economice nu reprezintă în integralitatea lor rezultatul aplicării „legilor de fier” ale economiei, ci sunt și produsul acțiunii politice. La anumite intervale de timp, instituțiile care afectează performanța economică și distribuie puterea în societate pot fi reconstruite în conformitate cu exigențele societății.

Tezele fundamentale pe baza cărora sunt formulate opinii și aprecieri contradictorii își află sorgintea în așa-numitele macroteorii și metaideologii.

Liberalismul se manifestă ca o doctrină politică și economică, iar monetarismul a fost etichetat ca o ideologie economică cu potențial politic. Nu de puține ori însă, situația economică a fost substituită de ideologie. Spre deosebire de ideologie, știința acceptă și recunoaște limitele cunoașterii (Joseph E. Stiglitz, 2003).

Pentru perioada actuală se sugerează ideea unei predominanțe aparente a doctrinei. Mai mult, asistăm la sfârșitul ideologiei dominante și la instaurarea unui mix doctrinar. În aceste condiții noi, preponderente devin considerentele geoeconomice (Robert Giplin, 2004) și asistăm la sfârșitul erei doctrinei și la instaurarea erei judecății practice.

În ciuda potențialului lor novator, se pare că devine tot mai manifestă tendința de epuizare a „potențialului” ideologiilor economice și politice dominante. Odată cu opțiunea masivă pentru economia de piață, liberalismul devine victima propriei sale eficacități și devin tot mai evidente contradicțiile liberalizării interne și externe (G. Lafay, 2002). În acest nou context, dobândesc o anumită notorietate aprecieri și considerații cu adevărat șocante pentru o perioadă nu demult apusă. Astfel, se consideră pleonastică sintagma stat-național, conceptul de economie națională apare ca o ficțiune statistică, apariția unei noi exproprieri, ca urmare a renunțării exercitării unor funcții tradiționale ale statului, exonerarea statului de conceperea și aplicarea politicilor economice ș.a.

O dezbateră epistemologică mai veche se poartă în jurul caracterului de știință al economiei, precum și al posibilității separării analizei pozitive, eliberată de judecăți de valoare, de analiza normativă.

În general, cei care exclud economia din categoria „științei” au în vedere lipsa unor relații perfect repetabile și a unor principii cantitative fundamentale și cu valoare universală, precum și absența unor legi fundamentale, comparabile cu cele din fizică. Totodată, s-a resimțit permanent tentativa de a disimula și de a masca raporturile economiei cu politica și de a considera economia o știință neutră, obiectivă.

M. Weber și F.A. Hayek nu au negat niciodată normativitatea oricărei analize economice: a elabora judecăți de valoare asupra anumitor măsuri de politică economică constituie scopul imediat al disciplinei noastre

(Bernard Maris, 2003). Mai mult, economia este considerată cea mai normativă și cea mai dependentă de valori dintre toate științele sociale (F. Capra, 2004).

Relația economiei cu politica, respectiv raporturile statului cu economia, considerată dezbateră centrală a secolului al XX-lea, a pus în evidență alternanța orientărilor pro-stat și anti-piață cu cele pro-piață și anti-stat. Nicio asemenea dezbateră nu este ferită de prezența unor mituri și clivaje sterile. În rândul acestora pot fi menționate mitul „statului fără putere”, mitul „noii economii”, neputința în fața forțelor economice contemporane, liberul schimb ca unică metodă de optimizare a producției și consumului, caracterul automat al ajustărilor de piață, convergența în jurul unui model unic economic și politic liberal, tendința de a impune și de a considera unice și corecte numai anumite teorii economice, mitul așa-numitului sector public „rău” și al sectorului privat „bun” ș.a. De asemenea, dezbaterile teoretice consacrate raporturilor puterilor publice cu economia pun în evidență prezența unor clivaje sterile (economie versus politică, stat versus piață, libertate versus egalitate, echitate versus eficiență) și a unor paradoxuri (lipsa de reacție a statelor față de reducerea permanentă a rolului lor, diminuarea puterii economice și politice a statului deși cheltuielile publice înregistrează o pondere ridicată, condiționarea prezenței capitalului internațional de existența reglementărilor și a autorității politice a statelor, economie liberă și stat puternic – free economy and strong state – guvernare fără guvernământ – governance without government – ș.a.

În ultimele decenii se remarcă frecvența cercetărilor consacrate schimbărilor vechilor reprezentări privind relația statului cu piața, omnipotența pieței ca mecanism de coordonare în cadrul societăților moderne, precum și identificării de noi acțiuni consacrate revirimentelor și renovării intervenției sfatului său în economie.

Antiteza stat-piață se fundamentează pe confruntarea a două entități care nu au aceeași natură. Pe de o parte, statul reprezintă un activ al vieții economice, sociale și politice care, în democrație, este purtătorul voinței generale. Pe de altă parte, piața nu reprezintă decât un mecanism de confruntare a cererii și ofertei și nu exprimă nicio voință specifică. Totuși, devine tot mai prezentă tendința de a personifica piața, concretizată în formele de genul „piețele au ales” sau „piețele au decis”.

În concluzie, condiția necesară pentru ca opoziția stat-piață să dobândească un sens o constituie personificarea piețelor. Într-un fel sau altul ele trebuie să reprezinte interese, ca în cazul statelor. Comparația directă a guvernului cu piața este metodologic invalidă și poate conduce la concluzii care, inevitabil, pun într-o lumină favorabilă mecanismele de piață. A considera piața ca un mecanism de alocare eficientă a resurse rare constituie o dogmă economică (Stephen J. Bailey, 1995).

Pentru viitor, devine tot mai incertă convingerea că piața va reprezenta unicul mecanism de coordonare a societății și se consideră a fi o iluzie credința că piețele vor conduce în secolul al XXI-lea (Robert Boyer, Daniel Drache, 1997).

Dificultatea de a întreprinde un nou demers privind evoluția rolului economic al statului provine din vastitatea acestei teme și din lipsa unei baze teoretice bine conturate

și încheiate, precum și din faptul că această problematică nu se poate circumscrie unui singur domeniu științific.

Deși există un număr important de studii și lucrări consacrate acestei dezbateri, uneori discursul este marcat de confuzii terminologice și de preferința pentru abordări ideologice în detrimentul celor științifice.

Numeroase controverse și subiecte de dezbateră există în legătură cu conceptele utilizate pentru a explica acțiunile statului, stabilirea dimensiunilor optime ale guvernului, repartizarea sarcinilor între guvern și sectorul privat, utilizarea bugetului public în asigurarea echilibrului macroeconomic ș.a.

Evaluarea perspectivelor puterii și a marjelor de manevră ale statelor se realizează în termeni mai mult sau mai puțin tranșanți. Majoritatea opiniilor converg către o incontestabilă regresie a puterii economice, politice și juridice a statului, concretizată în diminuarea capacității de a concepe și implementa politici economice (J.B. Auby, 2003). Dificultăți reale comportă însă evaluarea acestor tendințe. Astfel, nu este clar pe deplin dacă pretinsul declin al statului reprezintă o tendință seculară ireversibilă sau dacă această teză servește mai degrabă ca un procedeu ideologic pentru a susține anumite interese.

Proiectarea rolului statului în perspectivă trebuie să se fundamenteze pe o analiză atentă a realităților. Fragmentarea politică și globalizarea economică, deterritorializarea accentuată a activității economice ș.a. au influențat considerabil atributele funcționale și administrative ale statului, precum și opiniile exprimate în legătură cu condiția sa viitoare. Recunoașterea discreditației și compromiterii politicii (J.P. Fitoussi, P. Rosanvallon, 1999) coexistă cu ideea unei posibile recrudescențe a protecționismului și a intervenționalismului statal, precum și cu pledoaria pentru reabilitarea rolului statului ca agent principal al politicii economice (Josef E. Stiglitz, 2003).

Departate de a fi considerat un accident al istoriei, se consideră că statul național va continua să reprezinte singura alternativă ca sursă de putere publică pentru guvernarea economică. În secolul al XXI-lea, statul nu numai că va supraviețui, dar va continua să joace un rol important. Ceea ce nu exclude persistența multor necunoscute privind dimensiunea și contururile implicării sale, forma, condițiile în care va fi restabilită suveranitatea ș.a. (R. Boyer, D. Drache, 1997).

Un nou capitalism, o nouă economie?

Tendința de evaluare a mutațiilor economice și politice s-a concretizat în elaborarea unor teze și idei care au suscitât numeroase controverse.

Una dintre acestea se referă la aprecierea parcurgerii unui nou stadiu sau a unei noi forme a capitalismului. În ce măsură, oare, transformările petrecute afectează natura și substanța capitalismului astfel încât să se justifice asemenea aprecieri? În ciuda controverselor privind evaluarea modificărilor și a implicațiilor lor, sunt tot mai evidente tendințele de mondializare a capitalismului ca urmare a seducției exercitate de modelul economiei de piață. De asemenea, este esențială surprinderea mutațiilor petrecute în domeniul organizării și conducerii activității economice la toate nivelurile.

Consecințele asupra economiei sunt multiple și se manifestă cu viteze diferite. Astfel, treptat, economia se sustrage controlului politic. Sunt bulversate ciclurile economice, devin tot mai acute problemele elucidării rolului puterilor publice în economia contemporană, unele politici economice își dovedesc ineficiența în condițiile noii economii, economia reală funcționează și coexistă cu economia imaterială, financiară, simbolică ș.a.

În unele abordări teoretice, perioada actuală este identificată cu trecerea la o nouă formă de capitalism sub efectul acțiunii noilor tehnologii și al globalizării financiare. Nu există un acord semnificativ privind evaluarea mecanismelor și a implicațiilor micro și macroeconomice ale „noii economii”.

Pe baza experiențelor înregistrate în diferite țări, au fost elaborate numeroase studii și analize care au ca obiectiv clarificarea naturii și conținutului acestui nou episod din istoria capitalismului.

Pentru unii analiști, new age (vârsta de aur, ilustrată prin modelul american) se caracterizează printr-o creștere economică puternică și de durată, ca urmare a beneficiilor noilor tehnologii și a economiei de piață. În anii '90 s-a impus ideea apariției unui nou tip de economie capitalistă (Noua Economie Americană) ca urmare a eliberării pieței de reglementări guvernamentale excesive, micșorării și restructurării corporațiilor americane și a progreselor tehnologice rapide (R. Gilpin, 2004).

În concepția altor specialiști, noua economie reprezintă un mit, o speculație intelectuală dezamorsată prin încetinirea ritmului de creștere din SUA, începând cu martie 2000.

De regulă, sintagma „noua economie” este utilizată pentru a desemna mutațiile economice intervenite la sfârșitul anilor '90, ca urmare a apariției noilor tehnologii și a expansiunii considerabile a finanțelor. Această nouă realitate este apreciată ca o schimbare progresivă, ca urmare a apariției noilor tehnologii și a expansiunii considerabile a finanțelor. Această nouă realitate este apreciată ca o schimbare progresivă și profundă care marchează trecerea de la capitalismul „fordist”, care a prevalat după al doilea război mondial, la noul „capitalism acționarial”.

La moderarea „noului capitalism”, în afara contribuției finanțelor și a mutațiilor tehnologice, o contribuție importantă s-a datorat factorilor socioculturali și instituționali (D. Plihon, 2003).

Din punct de vedere al situației economice, există tentația de a compara noua perioadă cu cei „30 de ani glorioși” (1945-1975) de creștere economică explozivă postbelică. Concluzia este că nu poate fi vorba de o nouă „vârstă de aur”, caracterizată pe baza analizei ritmului de creștere, a capacității de autoreglare a piețelor și a gradului de dispersie a bogăției între diferite zone ale lumii. Cu toate acestea, nu trebuie ignorată sau subestimată amploarea schimbărilor care stau la baza instaurării unei noi societăți și a unui nou capitalism.

Reflecțiile teoretice privind „noua economie” nu sunt lipsite de mituri și prejudecăți. Vehemența discursului în favoarea mutațiilor în plan economic, tendința de a da prioritate aspectelor financiare și tehnologice ș.a. accentuează riscul de a pune semn de egalitate între capitalism și economie și de a exacerba importanța

mecanismelor pieței și individualismului economic. Se produce astfel o evidentă coliziune cu opiniile exprimate în afara spectrului economic, care acuză tratarea și reglarea tuturor problemelor sociale din perspectiva unui utilitarism îngust.

Marile provocări cu care se confruntă capitalismul contemporan impun crearea unui nou mod de gândire economic și mutarea accentului în conducerea societății de pe criteriile economice pe cele cultural-estetice, întemeiate pe valori seculare (S. Matei, 2004).

Capitalismul reprezintă mai mult decât o economie și, prin urmare, noile mutații nu vizează numai sectorul producției de bunuri și servicii legate de noile tehnologii sau numai evoluțiile în domeniul managementului întreprinderii.

De fapt, este vorba de o reorganizare profundă petrecută în țările dezvoltate în ultimul sfert al secolului al XX-lea și care se referă la ansamblul de noi tehnologii, la consecințele acestora asupra creșterii economice, precum și la modul de reglare a economiei, de articulare între un mod de creștere al întreprinderii și un mod de consum (L. Batsch, 2002).

O viziune de ansamblu asupra „noii economii” trebuie să includă și reorganizarea întreprinderii pe baza unor forme mai flexibile și analiza implicațiilor micro (valorizarea activelor financiare ș.a.) și macroeconomice (influența asupra creșterii inflației, creării de locuri de muncă ș.a.), precum și a riscurilor financiare asociate (P. Artus, 2001).

O asemenea perspectivă integrată poate surprinde complexitatea „noii economii” care desemnează simultan atât crearea de noi bunuri și servicii specifice noilor tehnologii, cât și renovarea capitalului și apariția de noi circuite financiare.

Guvernarea întreprinderii (corporate governance) constituie una dintre marile dezbateri din anii '80 care a ocupat câmpul mediatic. Există un larg acord că esența sa vizează organizarea relațiilor dintre acționari și conducătorii de întreprinderi. La originea acestei dezbateri s-au aflat dificultățile organizațiilor americane și britanice de acest tip din anii '70. Guvernarea întreprinderii a progresat sub efectul unui dublu impuls: adaptarea dreptului societăților la noile exigențe ale guvernării și organisme de control.

În perioada capitalismului fordist, economia și finanțele erau organizate pe baze naționale cu un intervenționism sporit al statelor. Creșterea economică reprezenta obiectivul central al politicilor macroeconomice, ale căror mecanisme de concepere și punere în aplicare erau dominate de concepția keynesistă tradițională. Pe măsura demonstrării ineficienței acestei politici sub influența doctrinei monetariste, politica monetară este considerată principalul instrument de reglare macroeconomică.

Obiectivul său îl constituia stabilitatea monetară, iar creșterea economică și ocuparea sunt privite drept consecințe ale dezinflației.

Ca reacție la criza regimului fordist, apărută la sfârșitul anilor '70, se instituie treptat capitalismul acționarial, a cărei caracteristică esențială o constituie „financiarizarea” gestiunii întreprinderii.

Slăbirea modelului de organizare ierarhică a producției de masă, caracteristică fordismului, se datorează, de asemenea, rezultatului instalării stagflației, care a pecetluit eșecul politicilor keynesiste.

Substituirea progresivă a „fordismului” cu „toyotismul” conduce la promovarea de noi strategii și structuri organizaționale suple și orizontale. Efectul acestui nou model organizațional este reducerea costurilor și îmbunătățirea rentabilității firmelor.

Apariția firmelor rețea conduce la diminuarea rolului întreprinderii independente. O parte crescândă a fluxurilor comerciale se derulează intra-firme, iar producția tinde tot mai mult să fie externalizată și delocalizată către alte întreprinderi.

La aceste condiții s-au impus noi reguli pentru întreprinderi regăsite în conceptul de guvernare (corporate governance, governance d'enterprise), prin care acționarii, investitorii instituționali, care concentrează portofoliul de acțiuni, reprezintă actorii principali. Crearea și maximizarea „valorii acționariale”, precum și organizarea unui sistem de control extern au menirea să incite conducerea întreprinderii în direcția satisfacerii obiectivelor acționarilor.

Tot mai evidentă devine tendința de dezintermediere financiară, care semnifică reducerea importanței și ponderii băncilor (finanțare indirectă) în raport cu piața financiară (finanțare directă).

Gestiunea colectivă a economiilor prin intermediul celor trei categorii de investitori instituționali (fondul de pensii, fonduri mutuale sau societăți de investiții și companii de asigurări) conduce la o tendință de creștere puternică a activelor ilustrate prin majorarea vertiginoasă a principalilor indici bursieri, ca urmare a dezechilibrului structural creat între, pe de o parte, cererea masivă de titluri din partea investitorilor și, pe de altă parte, oferta insuficientă de titluri din partea statelor care își rambursează datoria și a întreprinderilor care își răscumpără propriile acțiuni.

Ca urmare a acestor noi evoluții, capitalismul actual se detașează de capitalismul postbelic și repune în discuție statutul salariatului tradițional și introduce noi forme de inegalitate.

Edificarea noului studiu al economiei se fundamentează pe opțiunile politice inspirate din ideologia neoliberală, care dă prioritate pieței mondializate și logicii rentabilității financiare. În centrul său se află un nou mod de dezvoltare, cel al unei economii fondate pe cunoaștere și marcat de rolul central jucat de producerea și difuzarea de cunoștințe.

Creșterea și inovarea reprezintă elemente majore ale politicii de creștere promovate în țările avansate. Economia, în cadrul căreia noțiunea de bun informațional acoperă o mare varietate de produse sau servicii, dobândește tot mai mult atributele unei economii de inovare care, prin tendințele sale puternic monopolistice, face necesară adaptarea și întărirea regulilor concurențiale elaborate pentru economia clasică. Având în vedere extrema volatilitate a cotațiilor întreprinderilor, E-economia dă impresia unei economii de cazinou cu risc sporit (J.C. Prager, 2002).

Transformărilor petrecute în natura și structura producției au condus la redeseemnarea frontierelor între bunuri și servicii în condițiile apariției unei „economii a imaterialului” în care relația centrală este cea stabilită între om, idee și imagini.

Devine tot mai pregnantă tendința de estompere a frontierei dintre bunuri și servicii, produsul material reprezentând altceva decât „suportul” pentru distribuirea

serviciilor. De asemenea, o altă transformare majoră o constituie personalizarea producerii de servicii care explică trecerea de la producția de masă de bunuri standardizate la producția de servicii specializate.

Convergență sau diversitate?

Există uneori tendința de a considera că, sub impulsul mutațiilor tehnologice și al globalizării financiare, economiile dezvoltate converg către un model unic de capitalism. Astfel, ultimele decenii au impus o literatură bogată, care își propune să investigheze probleme esențiale ce țin de evoluția în perspectivă a capitalismului.

Evoluții teoretice concertate caută cu asiduitate răspunsuri la întrebări esențiale privind viitorul capitalismului, existența unei economii alternative la economia de piață, evoluția în perspectivă a mecanismelor și instrumentelor de reglare și gestiune, posibilitatea dominației unui singur model al capitalismului sau, dimpotrivă, perpetuarea unor modele de „capitalisme divergente” sau „varietăți de capitalism”.

Conform unei tipologii care tinde să fie depășită în contextul economiei de piață, s-au conturat trei categorii de modele distincte: modelul anglo-saxon, modelul Europei continentale și modelul japonez (G. Lafay).

Elementele care diferențiază aceste modele se referă, în principal, la concepțiile ideologice pe care se fundamentează rolul economic al statului și al sistemului bancar, locul piețelor bursiere ș.a. Identificarea unei tipologii a modelelor de capitalism ridică numeroase întrebări referitoare la criteriile de clasificare, precum și la sistemele sau subsistemele referențiale.

Pe baza analizei unei probleme esențiale (fiscalitatea, securitatea socială, reglementare, bancă sau bursă, dispersia puterii într-o întreprindere ș.a.) este pusă în evidență lipsa de omogenitate a sistemului capitalist și diferențierea sa în două mari modele ce se înfruntă: „capitalismul contra capitalismului” (M. Albert, 1994). Din interiorul aceluiași liberalism s-au conturat modelul neoamerican și modelul renan.

Ideea universalității modelului și a unei eventuale convergențe către un model unic a generat numeroase controverse. În primul rând, a dobândit o largă recunoaștere ideea existenței unui model universal și a unor modele susceptibile de a îmbunătăți înțelegerea anumitor categorii de fenomene (Thierry de Montbrial, 2003).

Pluralitatea modelelor și o eventuală convergență trebuie să se fundamenteze pe analiza experiențelor și tradițiilor naționale diferite, precum și a consecințelor care decurg din mondializarea accentuată și schimbarea instituțională.

În al doilea rând, este subliniată cu acuitate ideea caracterului efemer al modelelor. Astfel, în anii '70 se impunea modelul german al economiei de piață, fondat pe congestiunea între sindicate și patronat și pe o relație strânsă între bănci și industrie. Ulterior, au devenit tot mai evidente elementele de criză ale capitalismului german și japonez, în condițiile în care capitalismul american, purtător al „noii economii”, oferă el însuși serioase semne de slăbiciune (D. Plihon, 2003).

Pe măsura accelerării globalizării financiare și a intensificării mobilității internaționale a capitalismului, în anii '90 devine tot mai sesizabilă tendința de apropiere a celor două modele. Rolul determinant l-au exercitat expansiunea doctrinei neolibérale, pătrunderea masivă a investițiilor americane pe piețele bursiere europene și evidența impusă de limitele sistemului financiar fundamentat pe îmbinarea intereselor între bănci și întreprinderi (L. Batsch, 2002). Cu toate acestea, din rațiuni multiple se consideră că, la începutul secolului al XXI-lea, va persista diversitatea de capitalisme naționale, iar tendința de aliniere în jurul modelului american și britanic nu exclude toate distincțiile existente, în condițiile în care același model comportă el însuși numeroase evoluții.

În aceste condiții, devine tot mai posibilă existența unor sisteme economice și sociale performante, deschise către mondializare și noile tehnologii și care să se abată de la caracteristicile modelului dominant.

Bibliografie

- Albert, M. (1994), *Capitalism contra capitalism*, Editura Humanitas
- Artus, P. (2001), *La nouvelle économie*, Éditions La Découverte
- Bailey, St., J. (1995), *Public Sector Economics*, Macmillan
- Batsch, L. (2002), *Le capitalisme financier*, Éditions La Découverte
- Boyer, R., Drache, D. (1997), *States Against Markets*, Routledge
- Bruckner, P. (2002), *Mizeria prosperității*, Editura Trei
- Capra, F. (2004), *Momentul adevărului*, Editura Tehnică
- Castel, O. (2002), *Le Sud dans la mondialisation. Quelles alternatives?*, Éditions La Découverte
- Fitoussi, J.-P., Rosanvallon, P. (1999), *Noua epocă a inegalităților*, Institutul European
- Gamble, A. (2001), *Politică și destin*, Editura Antet
- Gilpin, R. (2004), *Economia mondială în secolul XXI*, Editura Polirom
- Lafay, G. (2002), *Comprendre la mondialisation*, Economica, 4e édition
- Maris, G. (2003), *Antimanuel d'économie*, Editions Breal
- Matei, S. A. (2004), *Boierii Minții*, Editura Compania
- Michalet, Ch.-A. (2002), *Qu'est-ce que la mondialisation?*, Éditions La Découverte
- Montbrial, Th. de (2003), *Acțiunea și sistemul lumii*, Editura Expert
- Pérez, R. (2003), *La gouvernance de l'entreprise*, Éditions La Découverte
- Plihon, D. (2003), *Le nouveau capitalism*, Éditions La Découverte
- Prager, J.-C. (2002), *La politique économique aujourd'hui*, Ellipses
- Ramonet, I. (1998), *Geopolitica Haosului*, Editura Doina